

Gedragswaaier

Een passende aanpak
voor ieder kind

Stephanie de Kroon
Margreet Smit
Ronald Wiedemeyer

bazalt

2. Introductie van de Gedragswaaier

De Gedragswaaier biedt leerkrachten in het primair onderwijs handvatten om op een snelle en eenvoudige manier het gedrag van kinderen te herkennen, te observeren en vervolgens doelgericht te werken aan de valkuilen van het kind.

Het is daarbij belangrijk om naar de positieve aspecten van het kind te blijven kijken, in plaats van alleen naar het storend gedrag. Haal energie uit de positieve kenmerken en gebruik deze. Zo heeft een druk kind altijd energie en is hij enthousiast, een fijne eigenschap!

Wij labelen niet het kind, maar alleen het gedrag dat het kind laat zien. Het opstandige, agressieve kind is niet alleen maar agressief.

Voor wie?

De Gedragswaaier is geschreven vanuit ervaring in de praktijk, in duidelijke taal en rijkelijk geïllustreerd met praktijkvoorbeelden. De waaier is bedoeld voor leerkrachten in het reguliere basisonderwijs. Leerkrachten die graag willen werken aan het gedrag van kinderen en handvatten kunnen gebruiken voor het omgaan met 'moeilijker' gedrag. Daarbij moet je als leerkracht vooral naar je eigen gedrag en handelen durven kijken.

Je moet bereid zijn nieuwe dingen te proberen.

Maar de Gedragswaaier is er ook voor intern begeleiders die willen dat de leerkrachten binnen het team een eigen kijk ontwikkelen op het gedrag van kinderen. Dat doen ze door zelf te leren observeren in hun groep en vervolgens een handelingsplan gedrag op te stellen.

Tijdsinvestering

Als je alle stappen van de waaier volgt, is dit in eerste instantie een flinke tijdsinvestering. Je moet je verdiepen in de achtergrondinformatie, observeren, een actieplan opstellen en uiteindelijk evalueren en eventuele vervolgstappen vastleggen. Maar deze tijdsinvestering is zeker de moeite waard.

Het levert je het volgende op:

- een kind dat wordt geholpen met zijn gedraging.
- een positief effect op het kind, op de leerkracht en op de klas.
- minder snel inzet van de intern begeleider nodig bij gedragsproblemen.

Belangrijke do's en don'ts

- Zie de ouders als partner, om zo het gedrag breed te kunnen aanpakken.
- Ga altijd met de ouders en het kind in gesprek om het beste resultaat te behalen. Op deze manier haal je bij iedereen het beste naar boven.
- Leg de lat niet te hoog bij het stellen van je doelen.
- Ook als een doel niet wordt gehaald, is er een stap gezet in de goede richting. Zie het niet direct als falen.
- Praat met ouders nooit over stoornissen die je vermoedt. Het uitspreken van termen als ADHD en autisme lijkt jouw mening te onderschrijven, maar kan een rampzalige uitwerking hebben op ouders. Het stellen van de diagnose is aan een andere beroepsgroep voorbehouden.
- Label nooit het kind als persoon, maar label de uiterlijk waarneembare gedragingen en de effecten daarvan. Stel vervolgens een passend arsenaal van handelingen samen die je kunt toepassen om de symptomen aan te pakken.

4. Opbouw van de Gedragswaaier

De Gedragswaaier bestaat uit drie onderdelen: een compacte waaier, een map met handleidingen per type gedraging en een cd met kopieerbladen. Lees de opbouw van de methode volledig door om de waaier succesvol in te zetten in je groep.

Onderdeel 1: De waaier

De waaier is opgebouwd uit zeven verschillende typen gedragingen, te herkennen aan een eigen kleur:

1. Het drukke kind - groen
2. Het dromerige kind - roze
3. Het faalangstige kind - blauw
4. Het opstandige, agressieve kind - paars
5. Het teruggetrokken, sociaal angstige kind - oranje
6. Het kind dat de wereld om zich heen niet begrijpt - blauwgroen
7. Het cognitief sterke kind dat onvoldoende presteert - rood

Per gedraging geven we een beeldbeschrijving en de positieve eigenschappen van het kind. Als je de beeldbeschrijving herkent, kun je met het observatieformulier uit de bijpassende handleiding controleren of het kind inderdaad bij dit gedragstype past.

De waaier biedt vervolgens vele suggesties hoe je kunt omgaan met het ongewenste gedrag. Deze suggesties zijn gegroepeerd per leerdoel (benadering). Met de waaier heb je altijd beknopte suggesties voor een juiste aanpak bij de hand. Bij een aantal suggesties is nadere uitleg nodig. In dat geval staat er een boekje achter de suggestie, wat betekent: de uitleg staat beschreven in de handleiding.

Onderdeel 2: Handleidingen

In de handleidingen geven wij per type gedraging een beeldbeschrijving en richtlijnen voor de leerkracht. Je vindt er ook een observatieformulier en een actieplan voor dit type gedragingen. De benaderingen worden toegelicht en positief omgedraaid. Daarmee zijn de leerdoelen benoemd.

Verder vind je in de handleidingen nadere uitleg bij een aantal handelingsuggesties uit de waaier. Voor diverse suggesties zijn kopieerbladen beschikbaar. Als dit het geval is, verwijst de handleiding je naar de cd met behulp van het teken .

Het observeren, de benadering, het actieplan en de evaluatie van je aanpak worden verderop in dit hoofdstuk toegelicht.

Onderdeel 3: Cd met kopieerbladen

De cd die in de map zit bevat veel extra materiaal. Het gaat daarbij om diverse ondersteunende kopieerbladen die je direct praktisch kunt inzetten in de klas (werkbladen, diploma's, complimentenkaartjes, een spel, een leerstijlentest, enzovoort). Een voorbeeld van deze werkbladen staat vaak verkleind afgedrukt in de handleiding.

4. Opbouw van de Gedragswaaiër

Observeren

Als je het gedrag van een kind in een bepaalde beeldbeschrijving herkent, ga je het kind een week lang doelgericht observeren, om helder te krijgen wanneer de gedragsproblemen zich voordoen. Dit doe je aan de hand van het speciaal ontwikkelde observatieformulier. Dit formulier vind je in de handleiding van het gedragstype. Het formulier is ook te printen vanaf de cd.

Het formulier beschrijft een aantal storende gedragingen. De observatie* is verdeeld in zes momenten die de schooldag ondervangen. Het gaat om zes verschillende situaties:

Instructie	Momenten waarop het kind uitleg krijgt van de leerkracht. Dit kan zowel klassikaal als individueel zijn.
Zelfstandig werken	Momenten waarop het kind zelfstandig de instructies verwerkt. Toetsmomenten vallen hier ook onder.
Creatieve vakken	Momenten waarop het kind veel vrijheid krijgt om zichzelf te uiten in beeld en vorm.
Vrije momenten	Momenten waarbij minder structuur aanwezig is: wandelen door de gangen, in de rij staan, toiletbezoek of uitstapjes buiten school.
Buitenspelen	Momenten waarop het kind buiten is, voornamelijk tijdens de pauze op het schoolplein.
Samenwerken	Momenten waarop het kind verplicht wordt met meerdere kinderen aan een opdracht te verwerken. Dit kan een eigen keuze of een verplichte samenwerking zijn.

De normering is opgebouwd van 'Bijna niet aanwezig' (--) tot 'Komt meerdere keren per dag voor' (++).

Wij hebben bewust gekozen voor een vierpuntnormering zodat je tijdens het observeren niet in het midden uit kunt komen. Dit geeft een duidelijker beeld van de aan- of afwezigheid van gedragingen.

Als het observatieformulier is ingevuld, heb je een duidelijk overzicht welke gedragingen voorkomen en waaraan je kunt werken. Een van de storende gedragingen van 'het drukke kind' is bijvoorbeeld: het kind kan niet stapsgewijs werken. Als je daaraan wilt werken, is dat je benadering.

Het kan gebeuren dat niet geheel duidelijk wordt aan welke benadering je met het kind kunt gaan werken. Kies dan de benadering die je het beste vindt passen en waarmee jullie samen uit de voeten kunnen. Mocht achteraf blijken dat dit niet de goede benadering is, kies dan voor een volgende benadering. Zie het niet als falen, maar als een stap in de goede richting.

De benadering

Ieder type gedraging heeft een aantal benaderingen. De benaderingen hebben wij beschreven en positief omgedraaid. Dit wordt het *leerdoel* voor het kind.

Voorbeeld:

Het kind past in de beeldbeschrijving van 'Het drukke kind'. Aan de hand van de observaties ben je tot de conclusie gekomen dat het kind zichzelf tijdens vrije momenten moet leren te reguleren. Het kind moet zich beter concentreren.

Als benadering wordt gesteld: *Het kind heeft moeite zichzelf te reguleren, kan zich slecht concentreren en weet de aandacht moeilijk vast te houden.*

Dit hebben wij als leerdoel positief omgedraaid: *Het kind leert zichzelf te reguleren. Hij kan zich beter concentreren en zijn aandacht vergroten.*

Bij iedere benadering hebben wij gezocht naar concrete suggesties om het leerdoel te bereiken. Deze suggesties staan in de waaier. Bij de benadering uit het voorbeeld luidt een van de suggesties dat je kunt werken met pictogrammen. Meer informatie over het werken met pictogrammen staat vervolgens in de handleiding van 'Het drukke kind'.

Het actieplan

Het actieplan is het plan dat je gebruikt om je doelen te behalen. Misschien merk je regelmatig dat je een doel in je hoofd hebt, maar geen duidelijk idee hoe je dit doel daadwerkelijk kunt bereiken. Je werkt er dan niet structureel aan, met als gevaar dat het beoogde doel niet wordt behaald.

Het opstellen van een actieplan lijkt een makkelijke taak, maar er komt vaak meer bij kijken dan je denkt. Voordat je een goed actieplan kunt opstellen, moet je eerst een aantal vragen beantwoorden. Deze vragen zorgen ervoor dat het actieplan een succes kan worden.

Vragen die je jezelf kunt stellen voordat je het actieplan invult:

- Wat wil ik bereiken op korte termijn (6 weken)?
- Wat is mijn doel voor het komende halfjaar?
- Wat zijn mijn voornemens om het doel te bereiken?
- Welke actiepunten kan ik concreet noemen om te zorgen dat ik mijn voornemens ook uitvoer?
- Wie kan mij ondersteuning bieden bij het uitvoeren van de plannen?
- Wanneer zou ik tevreden zijn over mezelf bij de uitvoering van de plannen?

Na het beantwoorden van deze vragen is het opstellen van het actieplan een stuk gemakkelijker. Het actieplan is afgedrukt in de diverse handleidingen en staat als kopieerblad op de cd. Ook is daar een invulbare pdf te vinden, die je kunt opslaan op je eigen computer en dan digitaal kunt invullen.

Door het actieplan in te vullen, kun je de gestelde doelen makkelijker, sneller en beter behalen. Het is belangrijk om het actieplan met het kind en de ouders te bespreken. Op deze manier weten jullie allemaal naar welk doel wordt toegewerkt en is het geheel goed gedocumenteerd.